

Ládi László

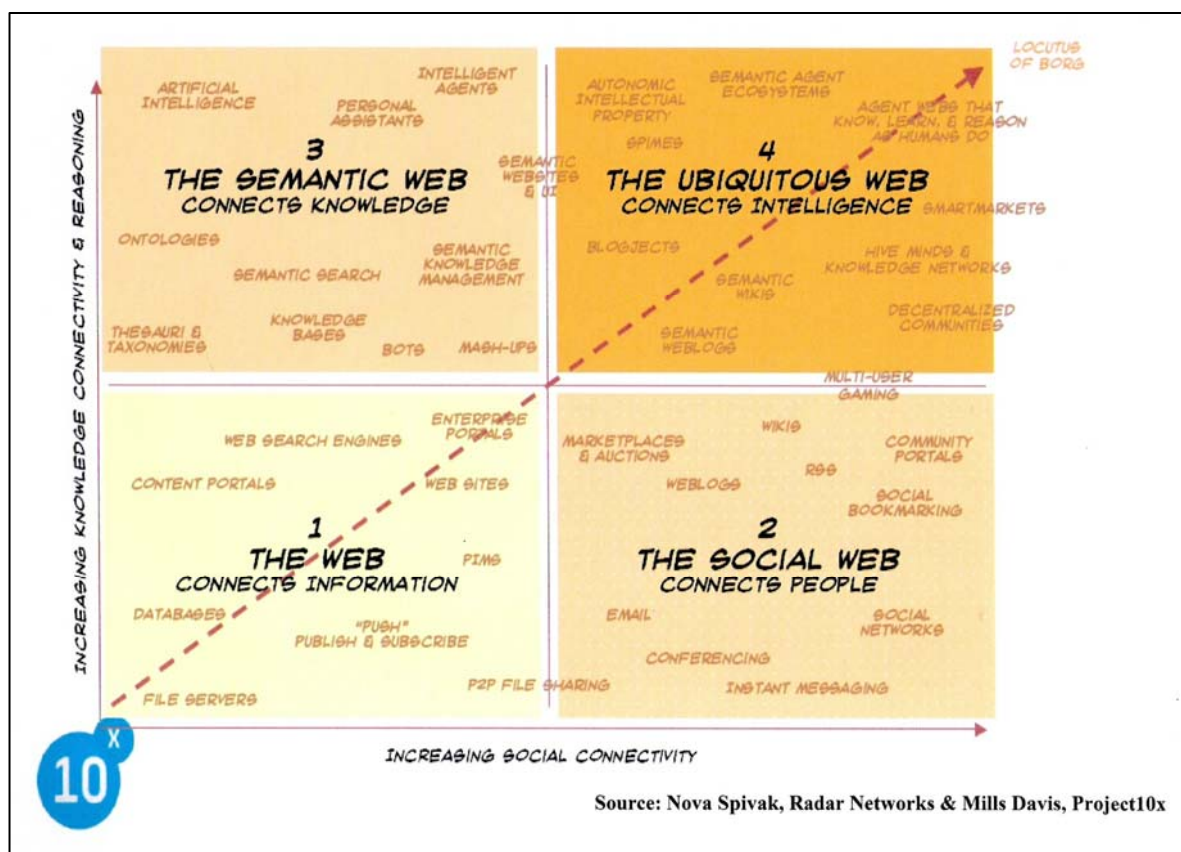
2.0 – a weben és a könyvtárakban

A 2.0 kifejezés a technikai változások mai tempóját tekintve egyáltalán nem új. Már több mint négy éve forog a sajtóban és a web világában. Ez napjainkban nagyon hosszú idő. Már arra is elég, hogy egyesekben a lerágott csont – elavult, idejétmúlt, nem cool – benyomását keltse. Ugyanakkor sok embernek még mindig ismeretlen, idegenül hat. Kezdetekben csak a webre vonatkoztatták, azonban nagyon rövid időn belül a legtöbb szakterület elkezdte a saját 2.0-ás verzióját, vagy mondhatjuk úgy is, hogy a „jövőképét” megalkotni. Ez mind a web 2.0-ra, mind a könyvtár 2.0-ra igaz. Mit jelentenek ezek a kifejezések? Miért kell ezzel mindenkinek megismerkedni, aki az információ feldolgozásával napi kapcsolatban van? A cikkben mindkét kérdésre igyekszünk rövid és érthető választ adni.

A web 1.0-tól az újabb verziók felé

Nagyon sok, a web fejlődését illusztráló kép, ábra található az interneten. Ezekből választottam ki

egy olyat, amely szemléletesen és jól áttekinthetően mutatja a fejlődést, az egyes lépcsőfokok kialakulását (1. ábra).¹

1. ábra Internet evolúció

A hálózatos működés kezdetei még nem kötődtek a webhez. Az információcsere nagyon alacsony szinten történt: gyakorlatilag csak karakteres felületen bonyolódott, legfontosabb lehetőségei az e-mail, a telnet, a newsgroup, és az ftp voltak. A world wide web megjelenésével lett igazán mindenkié az internet. Az információcsere eszközei szabványossá váltak és egyszerűsödtek. A world wide web általánossá válásával mindenki számára lehetővé vált a tartalom-előállításban is részt venni, és már ebben az időszakban megjelentek az első „közösségi” tartalmak is. Utólagosan nevezhetjük ezt az időszakot a *web 1.0*-ás korszakának. Annak ellenére, hogy közösségi élet és fájlcsere már ekkor is volt, a webet a fejlesztők által létrehozott és kézben tartott személyes és intézményi weblapok uralták.

A web feltalálása óta eltelt időszak egyre népszerűbbé és természetesebbé tette az emberek számára a hálózati tartalmak használatát. Lassan megjelentek és gyorsan népszerűvé váltak olyan új szolgáltatások, amelyek jelentős minőségi ugrást jelentettek az internet használatában. Egyre több egyszerű és hatékony technológia válik elérhetővé mindenki számára, hogy a tartalomfejlesztésben, előállításban aktívan részt vegyen. A „közösségi” tartalmak egyre népszerűbbé válnak (RSS [hírcsatorna], blog, wiki, social networking, audio-, foto-, videosharing stb.).

Ezt a korszakot – kicsit már visszanezve a fejlődésre – nyugodtan nevezhetjük egy új korszak kezdetének. A szakirodalom ezt *web 2.0*-ként határozta meg. Érvek sokaságát sorolták már fel mellette és ellene. De minden kezdeti ellenérv mellett egyre elfogadottabb lett a kifejezés, és a 2.0 kiterjesztés megjelent sok más szakterület informatikai világában is.

És már itt van a *web 3.0* is! Bármely keresőben megnézzük, találatok ezreit kapjuk rá – holott még a 2.0-t sem ismeri a felhasználók egy része. A 3.0-val kapcsolatos fejlesztések az internetes tartalmak intelligens feltárására helyezik a súlyt. Tudásbázisok, ontológiák, taxonómiák fejlesztésével, létrehozásával, az intelligens keresők fejlesztésével igyekeznek megkönnyíteni a jövő használójának az információk világában való tájékozódást. A szemantikus keresők és alkalmazások olyan forradalmi változást jelentenek az eddigi fejlesztésekhez hasonlítva, hogy a legtöbb fejlesztő, kutató jogosan használja ezzel kapcsolatban az új verziószámot és nevezi ezt a webfejlődés új szintjének.

Amint a képen is látszik, a fejlődés nem áll meg: a teoretikusok – fantaszták – már tovább gondolkodnak és álmodoznak a 4.0-ás *webről* is. Az ábrán a „mindenben-mindenütt jelenlévő” webként jelenik meg, ahol intelligens személyi ügynökök végzik a testre szabott tartalmi feltárást, keresést. Ez azonban még annyira a távoli jövő, hogy minden konkrét kijelentést erős kétségekkel kell fogadnunk, hiszen egy-egy új technológiai fejlesztés gyökerelesen meg tudja változtatni a fejlődés irányát. (Ki tudja, hogy 2020–2030 környékén milyen hardverkörnyezet áll majd a rendelkezésre, és ezeken milyen tartalmakat lehet majd futtatni. Elég, ha csak arra gondolunk, hogy 30 éve a legoptimistább fejlesztők is úgy gondolták, hogy néhány ezer számítógépet lehet csak eladni!)

A Web 2.0 részletesebben

Napjaink egyik legnépszerűbb kifejezése!² Rövid időn belül annyira népszerű lett, hogy alig van olyan szakterület, amely nem vette át a kifejezést, vagy nem használja azokat az alkalmazásokat, amelyek a *web 2.0*-nak szerves részét képezik. Kezdetben csak a naprakészséget jelentette, ha valaki használta a kifejezést vagy hivatkozott rá a tevékenységében, lassan azonban egyre több szakterület megtalálja azokat az alkalmazásokat, amelyek felhasználásával a kommunikációja hatékonyabbá, látványosabbá, közösségivé válik.

Nagyon sok megközelítés, sokféle próbálkozás található a meghatározására, de nincs egyetlen, általánosan elfogadott definíció. A legtöbben a benne található eszközöket, alkalmazásokat igyekeznek felsorolni. Ez mutatja meg leginkább a kifejezés lényegét is. Az egyik szakértői csoport az egyik, a másik a másik oldalát emeli ki, hangsúlyozza. Még leginkább azzal a módszerrel lehet leírni, hogy mindazon alkalmazásokat igyekszünk körbejárni, amelyeket vele kapcsolatban említenek. Nézzük meg a következő ábrát!³ Kicsit ijesztő, kaotikus (2. ábra).

Ma már szinte lehetetlenség áttekinteni, mert olyan ütemben gyarapodnak a különböző 2.0-ás szolgáltatások, hogy követésük szinte meghaladja egy ember lehetőségeit.

Egy évvel ezelőtt, csak a magyarországi szolgáltatásokat vizsgálva, néhány nap ráfordítással közel teljességgel meg lehetett találni azokat az oldalakat, amelyeknek könyvtári vonatkozásai is voltak.

2. ábra A web 2.0 ábrázolása

Ma már nem vállalkoznék rá, mert naponta találkozom új és új szolgáltatással, alkalmazással. Az áttekintés nem egy térkép, hanem egy erősen hiányos mozaik lenne. És ami egy éve még esetleg „népszerű” lehetőség volt, az mára már kevésbé használható, kevésbé „közösségi” lett. Elég az a példa, hogy az iWiW üzleti kézbe kerülésével az intézményi regisztrációk fizetőssé váltak. Ezzel a legtöbb könyvtár előtt már azelőtt bezárult ez a kapu, hogy használatba vette volna.

A web 2.0 címkéi

A legtöbb áttekintés igyekszik valami rendszert kialakítani, amikor a web 2.0-ról beszél. Nekem is megszokott ez a megközelítés – főleg, ha a könyvtáros lelkem előtérbe kerül –, és többnyire igyekszem magam is ezt az utat járni, de mindig marad bennem kétség, hogy nem sikerült! És hiába próbálok megint változtatni, finomítani a csoportosításaimat, újra azt érzem, hogy nem tökéletes, mert valami, ami tegnap jelent meg, nem illik egyik cso-

portba sem, vagy nagyon erőltetett az általam felállított kategória.

Most megpróbálok egy másik utat követni – legalább annyira logikus, mint az összes többi! Az ábrára hagyatkozva, az óramutató járásának megfelelően fogom röviden áttekinteni az egyes tevékenységeket, szolgáltatástípusokat, és jelzésszerűen ismertetni ezek lényegét.

Párbeszéd: megváltozik a kommunikáció formája a cégek, intézmények és a felhasználók között. Közvetítők nélküli problémamegoldás, azonnali reakciók a problémákra.

Kommunikáció: az információtovábbítás minden szinten és formában jelentősen leegyszerűsödik és a felhasználókat előtérbe helyezve zajlik.

Közösségi háló, programok: az egyik olyan új szolgáltatás, amellyel a nagyközönség leggyakrabban találkozik. Számátalan változata, típusa alakult ki. Önmagában csak erről is lehetne egy

külön részletes elemzést készíteni. Közös jellemzőjük: azonos érdeklődésű tagok. Az érdeklődés forrása lehet a hobby, a közös munka, a szakmai végzettség, a közös iskola stb. Ennek megfelelően lehet beszélni személyes és professzionális közösségi oldalakról, amelyek tagsága a néhány tíztől a több 10 millióig terjedhet. Néhány magyar közösségi oldal: iWiW, myWIP, it2it.

Közösségi tudás: az egyes résztvevők tudása összeadódik, és ezzel magasabb szintű „intelligencia” képződik. Erre a legkülönbözőbb szakterületek résztvevőiből lehet csoportokat kialakítani.

Címkék: szintén nagyon gyakran lehet vele találkozni a legkülönbözőbb alkalmazásokban. A közösségi tárgyszavazás, címkeragasztgatás mára teljesen megszokott tevékenységgé vált. Sok, és egymástól nagyon eltérő területen alkalmazzák. Van, ahol a címkékhez rendelik a tartalmakat, van, ahol a tartalmakat látják el címkékkel. (Könyvtárak is lehetővé tették felhasználóiknak, hogy a különböző dokumentumaikat címkézzék, tárgyszavazzák.)

Hírnév, bizalom: a felhasználók az előtérbe kerülnek. Az internetes alkalmazásaikban egyre nagyobb befolyással lehetnek környezetükre, híres, befolyásos emberré válhatnak. Főleg a blogok világában vált jellemzővé ez a lehetőség. Átveszik a hagyományos médiától a véleményformáló, megbízható hírforrás szerepét.

Második generációs keresőgépek: a keresés már nem szövegalapú, hanem a szavak, kifejezések jelentését veszi figyelembe. A jövőben egyre általánosabb lesz ezek elterjedése. Használatukkal a keresés sokkal könnyebbé, pontosabbá válik.

Long tail (ritka használat; kis igénybevétel; ritkán használt stb. lehetne a „műfordítása”): a kevésbé ismert vagy népszerű tartalmak, szolgáltatások igénybevételével is lehetővé vált gazdaságos, sikeres üzleti alkalmazások kialakítása. Különösen érdekes ez a könyvtári szolgáltatások területén, hiszen a könyvtári dokumentumok használata pont ebben a modellben működik. (A könyvtári rendszer egésze nagyon sok fontos, ritka, nehezen hozzáférhető dokumentumot őriz. Ezek használata a hagyományos eszközökkel nehézkesen történik. Nem mindenki számára biztosított az azonos esélyű hozzáférés. Ezeket hozzáférhetővé téve – digitalizálással – elégíthetik ki a könyvtárak az igényeket sokkal magasabb szinten.)

Tartalomajánlók: a világunk egyre inkább elsüllyed az információk özönében, ezen próbál segíteni a tartalomajánlás műfaja, amely szintén változatos formában segít kiválogatni az „értékes” tartalmakat a klasszikus osztályozáson keresztül, a legolvasottabb, legnépszerűbb stb. kategóriák segítségével. Ide tartozik a folkszónómia alkalmazása is, ahol a felhasználók a legkülönbözőbb címkéket adják a különböző dokumentumoknak.

Adatok és információk: a tartalom egyre fontosabbá válik. Erre épül nagyon sok 2.0-ás szolgáltatás a különböző megosztókon keresztül a hírcsatornákon át a tartalmak újracsomagolásáig.

Az azonnali figyelemfelhívás legelterjedtebb eszközévé váltak a különböző RSS szolgáltatások és a hozzájuk készített olvasóprogramok, amelyek lehetővé teszik egymással párhuzamosan több száz hírforrás figyelését is.

A tartalom megosztása: szintén nagyon széles körben elterjedt: videó, fotó, zene, szövegek milliói találhatóak az interneten. Legális változataik is nagyon népszerűek, de az illegális oldal is nagyon elterjedt. (Több becslés alapján az illegális tartalommegosztók generálják a web forgalmának nagyobbik szeletét. Pl. éjszaka a teljes internetforgalom 95%-a P2P, de napközben is eléri a 80-85%-ot.⁴)

Creative Commons: szorosan kapcsolódik a fenti címkéhez a szerzői jog kezelésének a kitérítése, amely lehetővé teszi a tartalmak „jogszerű” felhasználását is. Jelenleg a szerzői jogoknak két nagy irányzata küzd egymással. Az egyik minden eszközzel igyekszik gátolni és tiltani az illegális tartalmak terjedését, felhasználását – váltakozó sikerrel vagy sikertelenséggel. A másik irányzat több lehetőséget kínál a szerzőknek arra, hogy a tartalmak legális felhasználására meghatározott engedélyt adjanak. („Minden jog fenntartva” kontra „néhány jog fenntartva”). Az utóbbi változat a nem üzleti célú felhasználást többnyire legálisan lehetővé teszi.

Felhasználói tartalomfejlesztés: amikor az információ-előállítók lehetővé teszik, hogy a felhasználók az elkészített tartalmakat megváltoztassák, bővítsék, fejlesszék. Ezáltal sokkal bővebb, gyakran jobban szerkesztett, és sokkal alacsonyabb költséggel előállított szolgáltatást tudnak nyújtani.

Civil újságírás: a média eddigi koncentrált, ellenőrzött formája kiszabadult, és a civil, állampolgári

híradások egyre inkább előtérbe kerülnek. Példá erre néhány katasztrófa, háborús helyzet, amikor a hivatalos források is már ezekre építve adták közlé a friss, helyszíni információkat.

Közreműködés: az egyik leggyakrabban használt szó a 2.0 világában, szinte minden kezdeményezés arra épít, hogy mindig lesznek emberek, akik különböző okokból, de részt vesznek majd a tartalmak építésében, a programok készítésében, a szolgáltatások fejlesztésében.

Érdekes munka: régi tapasztalat, hogy a személyes érdeklődés, kíváncsiság sokkal hatékonyabb, mint a már megunt vagy sosem szeretett. Ezért ezek az alkalmazások sokszor jobbak, érdekesebbek, mint a hivatalos szolgáltatások. Működésük, elkészültük, fejlesztésük hatékonyabb, színesebb, mint a régi webes alkalmazások zöme.

Egyszerűség: minél egyszerűbben használható, könnyen átlátható alkalmazások fejlesztése a cél. A felhasználóknak legyenek magától értetődőek a használat feltételei. Személyre szabható külsők, formák és weblapok.

A web mint platform: nagyon sok alkalmazás költözik át a személyi számítógépről a webre. Egyre több olyan program készül, amelyhez nincs szükség helyi telepítésre, hanem az internetről használható. Elsőként főleg irodai alkalmazások, kép- és videokezelők jelentek meg a kínálatban. Majd egyre nagyobb választékban álltak rendelkezésre a személyes dokumentumkezelők is. Jelenleg már lehetőség van arra, hogy a netre kapcsolódva bárhol hozzáférjünk a kedvelt programjainkhoz, valamint a teljes dokumentumtárunkhoz. Csoportmunka keretében helyszínektől függetlenül tudunk együtt dolgozni tetszőleges partnerekkel.

Térképek: térképalapú szolgáltatások sokaságát hozták létre a felhasználók. Minden olyan alkalmazás, amelynek van földrajzi vonatkozása, felhasználja ezt a lehetőséget: könyvtáratól⁵ a BKV-ig.

Csatlakozófelületek (interfaces): lavinászerűen bővül a számuk. Gyakorlatilag ezek segítségével mindenki elkészítheti a saját web 2.0-ás megoldásait. Létrehozhat közösségi tartalmakat, megoszthat tartalmakat, csoportmunkát folytathat, térképre rakhatja adatait stb. Ingyenesek, könnyen kezelhetők, nagyon sok alkalmazásba egyetlen mozdulattal átemelhetők.

Mobilitás: a felhasználó maga választja meg az adatainak elérési helyét, valamint az ehhez szükséges eszközöket. A PC-s korszakot egyre inkább felváltja majd a mobil kommunikáció kora.

A leggyakoribb web 2.0-ás alkalmazások

Maps: a legismertebb a Google Maps, amely egyre bővebb szolgáltatásaival nagyon sok felhasználó kedvencévé vált. Könnyen kezelhető csatlakozófelületének köszönhetően egyre több weboldalon találkozhatunk a beépítésével.

Wiki: egy szoftvertípus neve, egy keretrendszer, amivel könnyen lehet hipertexteket létrehozni. Többen is hoztak létre olyan programot, melynek segítségével közösségben tudunk meghatározott tartalmakat szerkeszteni. Az egyik legismertebb alkalmazás, ami ennek segítségével készül, a Wikipédia⁶. Segítségével egyre elterjedtebb a különböző tudásmenedzsment-rendszerek kialakítása. (Felhasználására a blogtól az újságig mindenre lehet példát találni.)

RSS: nagyon egyszerűen alkalmazható hírtovábbító eszköz mind a felhasználóknak, mind a szolgáltatóknak. Gyakran frissülő szolgáltatások (többek között blogok, portálok) használják, az oldalaikon megjelenő új tartalmak (cikkek, bejegyzések) rövid összefoglalójának terjesztésére. Sok szempontból a hírlevél web 2.0-ás utódjának tekinthető.⁷

Blog: az eredeti „weblog” kifejezés a „web” és „log” (napló) szavak összetételéből keletkezett, ebből rövidült a mára bevetté vált blog alak.⁸ Mind a fejlesztőknek, mind a felhasználóknak nagyon egyszerű a szükséges szoftver használata. Az elkészült tartalmak többnyire fordított időrendben, linkekkel ellátott, címkézett bejegyzések, amelyekhez az olvasók megjegyzéseket fűzhetnek. Népszerűségére jellemző, hogy 112 milliónál több blog található már az interneten!⁹ Elterjedtsége hozta magával, hogy különböző osztályozások szerint próbálják őket kategóriákba sorolni: személyes, tematikus, intézményi, média stb.

Linkgyűjtemény: mindig is létező szolgáltatás volt, de a kézi barkácsolást felváltották azok az eszközök, amelyek segítségével a létrehozott gyűjtemények megoszthatóvá, címkézhetővé váltak. Erősségük, hogy az elmentett linkeket értékelik, osztályozzák a felhasználók.

Közösségépítő alkalmazások: máig nagyon népszerűek, használatuk általánosan elterjedt. Szolgáltatásaik az egyszerű regisztráción túl egyre inkább bővülnek, lehetővé téve belső csoportok kialakítását, és külön zárt kommunikációt biztosítva azon belül. Legismertebbek: *www.myface.com*, *www.myspace.com*, *www.iwiw.hu*, *www.mywip.hu*.

Second life: egy virtuális valóságalkalmazás. Igyekszik megteremteni egy külön virtuális világot, ahol nincsenek korlátok a felhasználók előtt. Több ilyen típusú alkalmazás is létezik, legismertebb máig is a névadó. De a Google is színre lépett saját internetes „second life” programjával, amelynek segítségével mindenki megépítheti a maga világát.

Tartalommosztó programok, fájlcsereélők: kezelésük rendkívül leegyszerűsödött, és mivel a zene és a film nagyon népszerű a fiatalok között, ez a szolgáltatásfajta talán az egyik leginkább elterjedt manapság. Használatuk állandóan a legalitás határait súrolja, igen gyakran lehet híreket hallani a különböző tartalomtulajdonosok által ellenük indított támadásokról. A szolgáltatás mindennek ellenére egyre terjed, egyre biztonságosabb, egyre kifinomultabb.

A tartalommosztás másik, kevésbé vitatott oldala a személyes dokumentumok és adatok megoszthatósága. Ez forradalmian új lehetőséget hoz a netet munkára használók körében. Lehetővé teszi a csoportos munkát tetszőleges dokumentumokon, tartalmakon (szöveg, rajz, animáció, nap-tár, konferencia, kérdőív stb.).

Nyílt forráskódú szoftverek: lehetővé teszik a programozók számára, hogy átlátható működésű, továbbfejleszthető, megbízható szoftvereket készítsenek. Ezek a fejlesztések is gyakran web2-es eszközökkel folynak. (Közösségi fejlesztés, csoportmunka, országhatárokon átnyúló együttműködés stb.) Többnyire ezek használata a legtöbb felhasználó számára ingyenes vagy nagyon olcsó. A legtöbb web 2.0-ás szolgáltatáshoz található ilyen típusú program is. (Nem minden ingyenes szoftver tartozik ebbe a kategóriába!)

Összefoglalva: a web 2.0 = együttműködés, közösségi munka, önkéntesség, egyszerűség, átláthatóság, olcsóság, hatékonyság, nemzetköziség, állandó változás.

A web 2.0 és a könyvtárak

Minden, az internetet intenzíven használó szakterület találkozott azzal a kihívással, amelyet a web 2.0-ás alkalmazások sokasága jelent. Nincs ez másként a könyvtárak világában sem. A könyvtárosok is nagyon rövid idő alatt reagáltak, és már 2005 májusában elkezdődött ennek a fogalomnak a könyvtári használata,¹⁰ majd a konkrét alkalmazások is kezdtek teret kapni. Jelenlegi népszerűségét elég két szakirodalommal érzékeltetni: az egyik egy folyamatosan frissülő linkgyűjtemény, amely a leggyakoribb 2.0-ás könyvtári alkalmazásokat sorolja fel,¹¹ a másik pedig egy annotált olvasmánylista, amit az ALA kínál egy online tanulmányhoz.¹²

Idehaza is nagyon hamar megjelentek a web2-es könyvtári alkalmazásokkal kapcsolatos felvetések. Az első hírekkel a fiatal generáció – stílusosan, 2.0-ás eszközöket használva – bombázta a könyvtáros közösséget, majd a *KIT hírlevélben*¹³ jelent meg az első szemle jellegű áttekintés. Eleinte igen változatos volt a szakmai reakció, sokan értetlenül figyelték! Mit akarnak? Mit jelent ez a szokatlan új stílus? Miért olyan türelmetlenek? Mi ez 2.0-ás mánia?

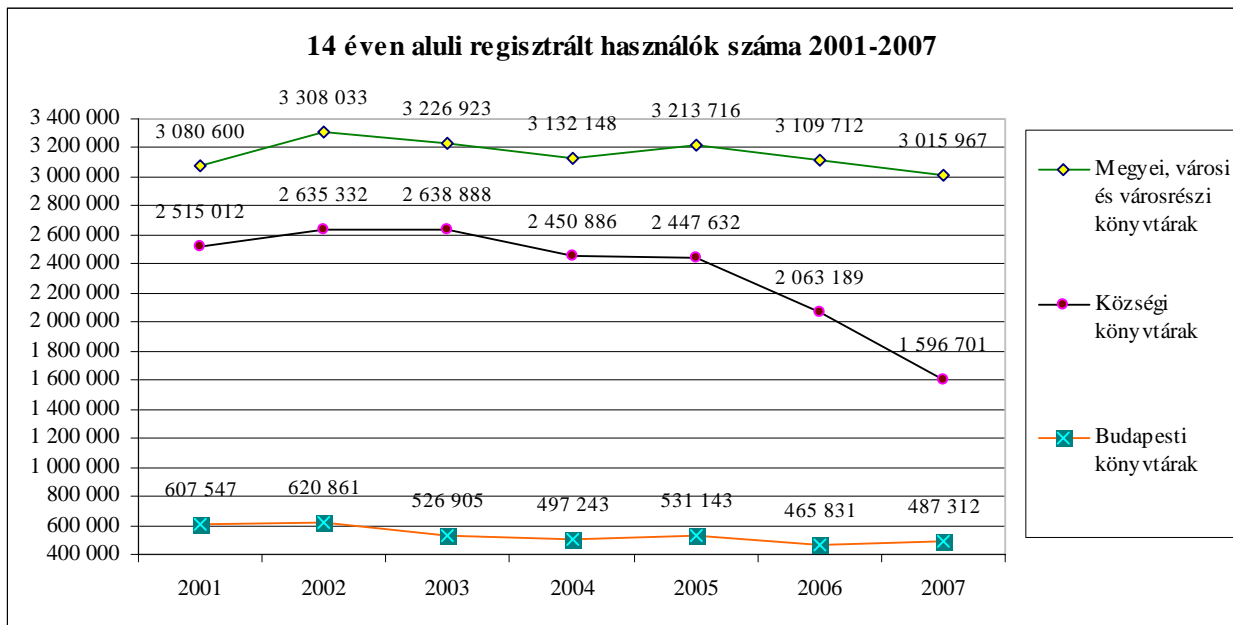
Majd az elmúlt két évben egyre inkább kezdett elfogadottá válni, hogy ez jelentős változást jelent a könyvtárak életében, a könyvtárak és a könyvtárosok nem maradhatnak ki ebből a folyamatból. A könyvtár egyre kevésbé teheti meg, hogy nem veszi figyelembe a felhasználói körben történő igen jelentős változásokat. Elég, ha csak a könyvtári statisztikákban megjelenő számsorokat figyelmesen böngésszük.

A fiatal korosztály személyes könyvtárhasználata – könyvtárba járás, könyvkölcsönzés – erőteljesen csökkenő tendenciát mutat az utóbbi 2-3 évben, míg a távhasználat hihetetlen mértékben megnőtt (*1. táblázat*).

A nominális csökkenés nem jelent ugyanekkora mértékű teljesítménycsökkenést is, mert az adat-szolgáltatók száma is jelentősen csökkent az elmúlt években. Ezt is figyelembe véve, a csökkenés akkor is 20% körüli, aminek jelentős része az utóbbi két évben következett be (*2. táblázat*).

1. táblázat

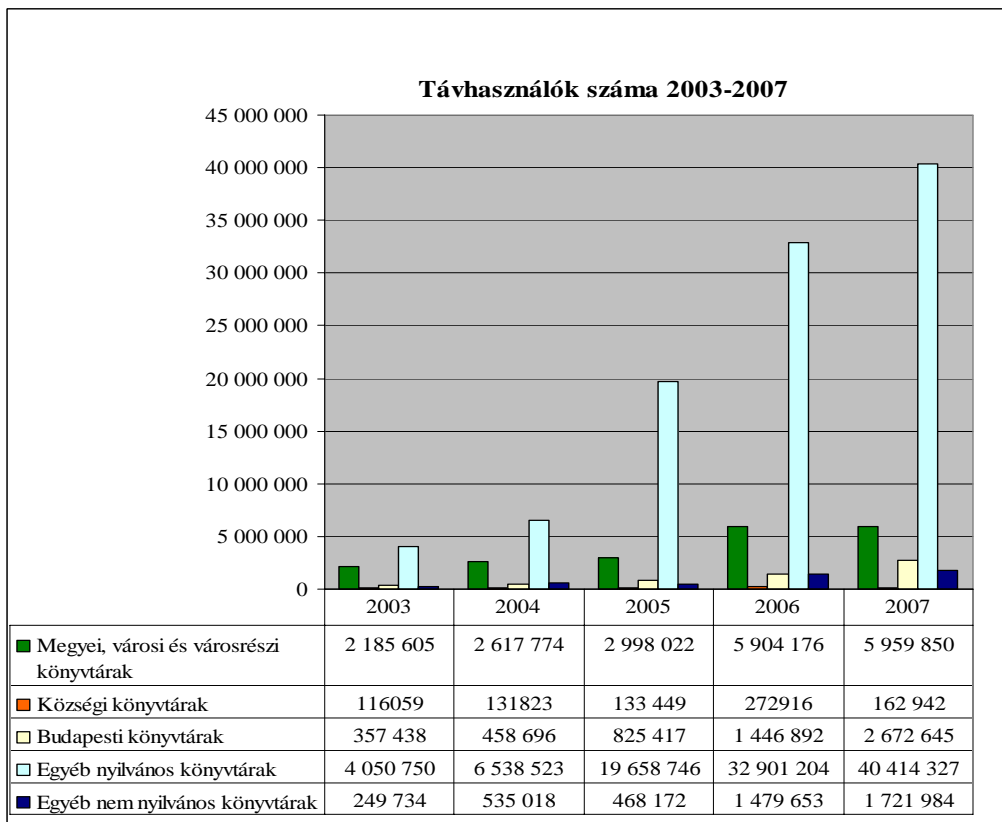
14 éven aluli regisztrált használók száma 2001–2007

(Forrás: Könyvtári statisztika)

2. táblázat

Távhasználók száma 2003–2007 között

A könyvtárak feladata, hogy reagáljanak erre a változásra, és ezt a lehető leggyorsabban tegyék. Ez pedig csak a web2-es eszközök, szemlélet átvételével lehetséges.

És itt van az eddigi változásokkal szemben az óriási különbség!

A könyvtár 2.0 (röviden „K2”) esetében nemcsak egy új technikáról van szó, mint eddig bármikor, hanem egy teljesen új **SZEMLÉLET** bevezetéséről. Eddig a könyvtáraknál az jelentette a paradigma-váltást, hogy újabb és újabb hordozókon jelentek meg az információk, és mennyiségük évről évre nőtt. Állandó kihívást jelentett a mennyiségi változások követése, de nem kellett a megszokott gondolkodásmódot átlépve egy teljesen új helyzettel szembenézni. A 2.0-ás könyvtárat már nemcsak a könyvtáros építi, a játékszabályokat már nem ő, hanem a felhasználó határozza meg. Egyre több és több alapvető kihívás éri a „szakmai” kompetenciáinkat.

- Átalakul a katalógizálás: lesz belőle közösségi katalógus, mint a *LibraryThing*,¹⁴ vagy *FRBR* (Functional Requirements for Bibliographic Records)¹⁵ jellegűvé válik, vagy egyszerűen csak egy teljes szövegű keresőszolgáltatás helyettesíti.
- Átalakul a tartalmi feltárás: nincs ETO, nincs tezaurusz, nincs kötött tárgyszórendszer, helyette jönnek a felhasználók és címkézik a tartalmakat. Néhány könyvtár már elkezdte átadni a felhasználóknak a tartalmi feltárás lehetőségét. Eleinte csak egy-egy területen: például képek tárgyszavazása, de ez várhatóan egyre jobban bővülni fog.
- Átalakul a könyvtárhasználat: egyre kevesebb olvasó látogat el csak azért a könyvtárba, hogy információforrást olvasson, helyette mind több és több digitális tartalom válik elérhetővé, függetlenül attól, hogy a szerzői jog védi-e az adott tartalmat vagy sem. A nem hivatalos szféra igen hatásosan kerüli meg a szerzői jogi normákat. Erre a kihívásra a könyvtáraknak mint állami intézményeknek, gyakorlatilag nincs válaszuk. A szükséges technika – jogvédett tartalmak „zárt láncú” szolgáltatása – alkalmazásával is csak korlátozottan versenyezhetnek az illegális szféra hihetetlenül rugalmas és felfoghatatlanul összetett kínálatával.
- Átalakul a szolgáltatások köre: nem elég a könyvkölcsönzés és tájékoztatás klasszikus felállása. Személyre szabott szolgáltatások kellene.

- Átalakul a könyvtáros–olvasó viszony: eddig egyirányú kommunikáció zajlott, ami egyre inkább részvételi demokráciává alakul.
- Átalakul a könyvtár mint közösségi tér: a személyes találkozások mellett egyre nagyobb szerepet kapnak a virtuális közösségi terek.
- Átalakul „A Könyvtár”: egyre inkább könyvtári hálózatokról lehet beszélni, amelyek akár határokon átnyúló szolgáltatásokat tudnak nyújtani felhasználóiknak.

Ezekből következik, hogy az eddigi könyvtári, könyvtárosi szemlélet kevés lesz az elkövetkező időszakokban. Mindkettőnek egy új jelzőt kell elsajátítania – az „alkalmazkodó” szót. A könyvtár=*alkalmazkodó könyvtár*. A könyvtáros=*alkalmazkodó könyvtáros*. A jövőben egyre inkább gyorsuló ütemben folyamatos változásról lesz szó, ahol már soha nem lesz idő tökéletes termékek/szolgáltatások létrehozására. Nem engedik a korlátok: idő, információmennyiség, felhasználók, fenntartók stb. „Állandó aszinkronitásban kell dolgozni, fel kell adni az egyirányú ismeretközlés monopóliumát. Fel kell vállalni – ami talán a legnehezebb – a folyamatos kihívásokat, az állandó bizonytalanságot és az igen gyakori »tévedést«, a korrekciót. A hagyományos kompetenciákon túl újakat kell elsajátítania, amiből a legfontosabb a nagyfokú rugalmasság, nyitottság minden kezdeményezésre.”¹⁶ Ezzel természetesen együtt jár a teljes nyitottság az új infokommunikációs technikák alkalmazására is, és az informatikai műveltség folyamatos frissítése.

A K2 lényege a törekvés, szándék, akarat arra, hogy a felhasználót mindig a lehető legfrissebb eszközökkel, technológiával, szemlélettel szolgáljuk ki. Nem lehet pontosan meghatározni, hogy milyen eszközöket, módszereket kell ahhoz egy-egy könyvtárnak alkalmazni, hogy elmondhassa: ő már K2-es szolgáltatásokat kínál. Azt megmondhatjuk, hogy pillanatnyilag melyek azok az eszközök, amelyek ezt a kijelentést igazolják, de akár fél év múlva már lemaradást regisztrálhatunk. Tehát megszűnik az értékelés állandósága. Állandóan és folyamatosan figyelni, elemezni kell a felhasználók szokásait, kívánságait, és azok alapján folyamatosan fejleszteni a szolgáltatásokat.

Ez a szemlélet hihetetlenül nehéz azoknak a kollégáknak, akik megszokták, hogy a könyvtár maga az állandóság, ahová majd bejönnek a felhasználók – vagy ha nem, az sem túl nagy baj –, kapnak, amit kapnak. Ha a kéréseik nem teljesülnek, akkor sem lesz belőle baj.

Ezzel szemben áll a fentebb sokszor leírt szó: „átalakul”! De nemcsak szimplán átalakul, hanem a web 2.0-nál felsorolt címkéket – *együtműködés, közösségi munka, önkéntesség, egyszerűség, átláthatóság, olcsóság, hatékonyság, nemzetköziség, állandó változás* – a K2 világában is alkalmazni kell!

„Minden könyvtár és könyvtáros egy kicsit magára lesz utalva ebben a világban. A tapasztalatok hagyományos cseréje is átvedd a virtualitás világába. Egyenként kell megtalálni azokat az eszközöket, amelyeket alkalmazni fognak. Ezek közül az egyik beválik, a másik nem. Egyik helyen működni fog, a másikon nem. Egyik sem azt fogja jelenteni, hogy jó vagy rossz. Inkább a bevált és nem működik fogalmakkal lehet majd ezt helyettesíteni. Ami az egyik helyen sikeres, azzal érdemes máshol is próbálkozni – de egyáltalán nem biztos, hogy majd ott is ugyanolyan sikert fog jelenteni. A 2.0-ás könyvtári alkalmazások sikere azon fog múlni, hogy milyen mértékben sikerül azokat elfogadtatni, népszerűsíteni a felhasználók körében.”¹⁷

Nagyon jó példa erre az *Orosházi Justh Zsigmond Városi Könyvtár* „Veszíts el egy könyvet”¹⁸ akciója, amely rendkívül rövid idő alatt országosan ismert lett, és máris öntevékeny támogatók sokasága viszi tovább a játékot.

Kell-e a könyvtáraknak a 2.0-ás változat?

Elég, ha csak egy kicsit kitekintünk a világba és megnézzük, hogy mások hogyan reagálnak erre a kérdésre. Már látszik, hogy a kérdést nem kérdés-ként kell megfogalmazni, hanem kijelentésként: *a könyvtáraknak kell a 2.0-ás változat!*

Alkalmazása nélkül rövid időn belül sokkal rosszabb alkupozícióba kerülhetünk az erőforrások elosztásánál, a fejlesztési források előteremtésénél, a könyvtárak megszüntetését felvető kijelentések elhárításánál.

A legnagyobb baj lehet, hogy elveszíthetjük a használóinkat, mert átszoknak azokra a 2.0-ás szolgáltatásokra, amelyek igyekeznek személyre

szabott szolgáltatásokat nyújtani számukra, függetlenül attól, hogy ezeknek a szolgáltatásoknak a minősége esetleg nem éri el a hagyományos könyvtári szolgáltatások színvonalát. De az előnyök miatt: mindenhol, mindenkor óriási választék áll a használó rendelkezésére – sokan a web2-es oldalakat használják.

Irodalom és jegyzetek

- ¹ SPIVAK, Nova: Internet Evolution. = http://www.complexlab.it/Members/Pino/immagini/figura-2_internet-evolution.jpg [2008.08.18.]
- ² http://en.wikipedia.org/wiki/Web_2.0#_note-graham-1 [2007.11.18.]
- ³ Mapa Visual de la Web 2.0. = <http://www.internality.com/web20/> [2008.08.18.]
- ⁴ <http://hup.hu/node/47679> [2008.08.18.]
- ⁵ <http://www.ki.oszk.hu/konyvtarterkep/> [2008.08.18.]
- ⁶ <http://www.wikipedia.com> [2008.08.18.]
- ⁷ <http://hu.wikipedia.org/wiki/RSS> [2008.08.18.]
- ⁸ <http://hu.wikipedia.org/wiki/Blog> [2008.08.18.]
- ⁹ <http://technorati.com/about/> [2008.08.18.]
- ¹⁰ MILLER, P.: Do libraries matter? The rise of library 2.0 (A Talis White Paper), Talis. Retrieved May 18, 2005. http://www.talis.com/applications/resources/white_papers.shtml [2008.05.03.]
- ¹¹ http://instructionwiki.org/Library_2.0_in_15_minutes_a_day_Bibliography [2008.05.03.]
- ¹² <http://www.squidoo.com/library20> [2008.05.03.]
- ¹³ <http://www.gmconsulting.hu/inf/kit/hircsokor/konyvtar20.htm> [2008.08.18.]
- ¹⁴ <http://hu.librarything.com> [2008.08.18.]
- ¹⁵ Magyar fordítása: <http://www.oszk.hu/hun/szakmai/frbr/frbr.pdf> [2008.08.18.]
- ¹⁶ LÁDI László: Könyvtár 2.0. = Könyv, könyvtár, könyvtáros, 17. köt. 2. sz. 2008. p. 16–28.
- ¹⁷ Uo.
- ¹⁸ <http://blog.justhvk.hu/?p=521> [2008.07.17.]

Beérkezett: 2008. V. 4-én.

Ládi László

az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtári Intézet Kutatási és Szervezetfejlesztési Osztályának vezetője.
E-mail: ladi@oszk.hu